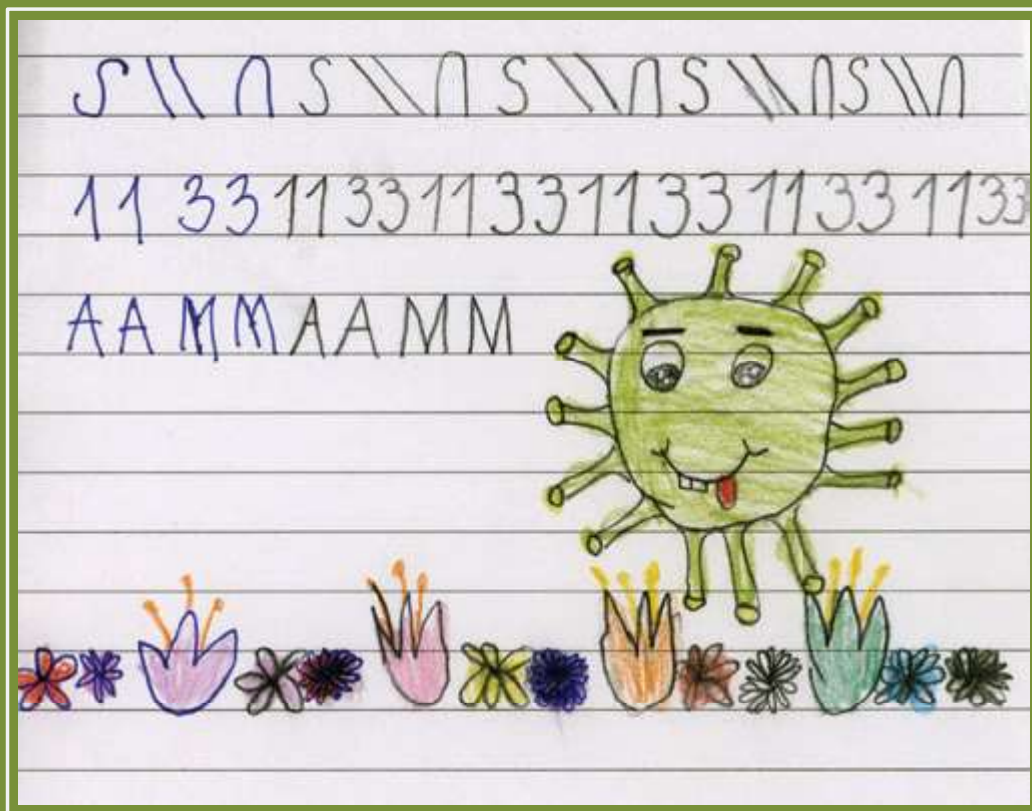

UNIVERZITET U NOVOM SADU
PEDAGOŠKI FAKULTET U SOMBORU

Naučni skup sa međunarodnim učešćem

OBRAZOVANJE U OSNOVNOJ ŠKOLI U VREME PANDEMIJE

ZBORNİK RADOVA

2022.

Pedagoški fakultet u Somboru, Univerzitet u Novom Sadu, Republika Srbija

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd, Republika Srbija

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku,
Republika Hrvatska

Naučni skup sa međunarodnim učešćem

OBRAZOVANJE U OSNOVNOJ ŠKOLI U VREME PANDEMIJE

6. novembar 2021. godine

ZBORNIK RADOVA

Sombor, 2022.

Naučni skup sa međunarodnim učešćem
„OBRAZOVANJE U OSNOVNOJ ŠKOLI U VREME PANDEMIJE”
ZBORNIK RADOVA

Izdavač:

Univerzitet u Novom Sadu
Pedagoški fakultet u Somboru
Podgorička 4, 25000 Sombor

Za izdavača:

Prof. dr Saša Marković, dekan

Izdavačka delatnost:

Prof. dr Veselina Đurkin, predsednik Uređivačkog odbora
Msr Jelena Stevančev, desk urednik

Urednici:

Prof. dr Mila Beljanski
Doc. dr Marija Cvijetić Vukčević
Doc. dr Dejan Đorđić

Univerzitet u Novom Sadu, Pedagoški fakultet u Somboru

Recenzenti:

Doc. dr Radmila Bogosavljević
Univerzitet u Novom Sadu, Pedagoški fakultet u Somboru

Dr Otilia Velišek Braško
Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Novom Sadu

Lektor:

Prof. dr Marijan Jelić

Ilustracija na korici:

Ksenija Beljanski, 7 godina

Tehnička priprema:

Tacit DOO
Požarevačka 4, 25000 Sombor

ISBN 978-86-6095-103-0 (štampano izdanje)
ISBN 978-86-6095-104-7 (elektronsko (PDF) izdanje)

Copyright © 2022, Pedagoški fakultet u Somboru. Sva prava zadržana.

Programski odbor:

Prof. dr Željko Vučković
Univerzitet u Novom Sadu, Pedagoški fakultet u Somboru, predsednik

Prof. dr Svetlana Španović
Univerzitet u Novom Sadu, Pedagoški fakultet u Somboru

Prof. dr Mia Marić
Univerzitet u Novom Sadu, Pedagoški fakultet u Somboru

Prof. PaedDr. Alena Doušková, PhD.
Univerzitet Matej Bel, Pedagoški fakultet, Banska Bistrica, Slovačka

Prof. dr Slađana Zuković
Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet

Prof. dr Ruženka Šimonji Černak
Univerzitet u Novom Sadu, Pedagoški fakultet u Somboru

Prof. dr Mila Beljanski
Univerzitet u Novom Sadu, Pedagoški fakultet u Somboru

Prof. dr Aleksandra Trbojević
Univerzitet u Novom Sadu, Pedagoški fakultet u Somboru

Doc. dr.sc. Rahaela Varga
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

Doc. dr Emina Dedić Bukvić
Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina

Dr Dušica Malinović
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

Organizacioni odbor:

Doc. dr Marija Cvijetić Vukčević
Doc. dr Dejan Đorđić
Doc. dr Rade Damjanović
Vladimir Majski

Univerzitet u Novom Sadu, Pedagoški fakultet u Somboru

Skup je sufinansiran od strane
Pokrajinskog sekretarijata za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost

Zadovoljstvo poslom kod nastavnika osnovnih škola tokom pandemije¹

Marina Kovačević-Lepojević^I, Branislava Popović-Čitić^{II}

^IInstitut za pedagoška istraživanja, Beograd

^{II}Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Apstrakt. Uvažavajući specifičnosti pandemijskog obrazovanja, koje je pred nastavnike postavilo brojne izazove na planu ostvarivanja obrazovno-vaspitnih ciljeva, realizovano je istraživanje sa ciljem sagledavanja profesionalnog zadovoljstva nastavnika škola tokom pandemije u Srbiji. Na uzorku od 817 nastavnika, primenom skale profesionalnog zadovoljstva nastavnika i skale profesionalne dobrobiti nastavnika tokom pandemije, analizirano je u kojoj meri profesionalni kontekst, izmenjen usled zdravstvene krize, utiče na zadovoljstvo poslom kod nastavnika u državnim osnovnim školama u Srbiji. Osim pola, starosti nastavnika, radnog staža i nastavničke pozicije, ispitan je uticaj praktičnih problema u realizaciji nastave, kao i pozitivnih i negativnih indikatora lične dobrobiti na zadovoljstvo poslom nastavnika u pandemijskom obrazovanju. Rezultati su pokazali da su nastavnici razredne nastave bili zadovoljniji poslom tokom pandemije u odnosu na predmetne nastavnike. Viši nivoi profesionalnog zadovoljstva zabeleženi su i kod mlađih i nastavnika ženskog pola. Sa druge strane, nastavnici koji su imali teškoće u realizaciji nastave, osećali su da su preopterećeni i pod stresom bili su manje zadovoljni profesionalnim kontekstom za vreme pandemije.

Ključne reči: zadovoljstvo poslom, pandemijsko obrazovanje, osnovna škola

1. Uvod

Proučavanje problema vezanih za profesionalnu dobrobit i psihološko sagorevanje u različitim profesionalnim kontekstima, posebno u odnosu na zdravstvenu krizu izazvanu pandemijom virusa COVID-19, privlači posebnu pažnju istraživača. Ono što nastavničku profesiju svrstava u red onih gde su zaposleni najviše izloženi stresu i problemima u vezi sa psihološkim sagorevanjem jeste upravo potreba za menjanjem modaliteta rada. Naime, od spremnosti nastavnika da se prilagode promenama zavisi i njihovo zadovoljstvo poslom (Chitra, 2020). Teorijski, proučavanje okupacionog zdravlja nastavnika tokom pandemije bi se šire moglo smestiti u okvire

---

¹ Rad je rezultat istraživanja realizovanog u okviru projekta „Prevenција rizičnih ponašanja kod dece i omladine u Srbiji kroz sport i edukaciju – naredni koraci: preporuke za implementaciju projektnih aktivnosti tokom i nakon epidemije COVID-19” koji je sproveden od strane CEPORA – Centra za pozitivan razvoj dece i omladine uz podršku Misije OEBS-a u Srbiji.

Korespondencija: Marina Kovačević-Lepojević, marina.lepojevic@gmail.com

modela „potrebe posla – resursi” po kome do nezadovoljstva na poslu dolazi usled diskrepancije između potrebe posla i resursa koji su na raspolaganju. S tim u vezi, razlikuju se dva međusobno nezavisna procesa: a) potrebe posla koje dovode do iscrpljenosti nastavnika i potencijalno negativnih emocija i b) resursi (na primer, psihološka podrška, tehnička podrška) koji utiču na povećanje zadovoljstva poslom i veće angažovanje (Bakker & Demerouti, 2014).

Pandemijsko obrazovanje u Republici Srbiji praćeno je prelaskom na onlajn učenje kao dominantnu formu rada. Zaposleni u obrazovno-vaspitnom sistemu našli su se pred posebnim izazovom usled potrebe za prilagođavanjem nastavne prakse i usvajanja novih veština potrebnih za realizaciju nastave, veće potrebe za održavanjem socijalnih interakcija sa učenicima, njihovim roditeljima i kolegama. Istraživanja pokazuju da su nastavnici u Srbiji od početka pandemije opterećeni problemima koje nosi onlajn učenje (na primer, problemi u ocenjivanju i davanju povratne informacije) (Jošić i sar., 2021). Istraživači ukazuju na to da se nastavnici neretko osećaju izolovano jedni od drugih, pri čemu škole ne uspevaju da obezbede adekvatnu psihološku podršku kako bi se lakše nosili sa svakodnevnim stresorima (Jones & Kessler, 2020). Ono što proučavanje okupacione dobrobiti kod nastavnika čini posebno značajnim su upravo posledice koje prevazilaze psihološke probleme i sagorevanje. Naime, treba imati u vidu da demotivisan nastavnik najčešće znači i demotivisan učenik. Istraživanja idu u prilog tome da entuzijastični nastavnici utiču na porast intrinzičke motivacije kod učenika (Day et al., 2000). Zadovoljstvo poslom povezuje se i sa disciplinom i sa postignućem učenika (Dicke et al., 2020). Rezultati istraživanja koja se bave proučavanjem osobina ličnosti koje posebno dolaze do izražaja kod različitih profesija, pokazuju da je poželjno da nastavnik bude otvoren, brižan, saosećajan, prijatan, fer, ljubazan, topao, tolerantan, od pomoći i sl., uz napomenu da će zadovoljniji na poslu biti oni nastavnici čije se osobine ličnosti bolje uklapaju u one koje su za tu profesiju prepoznate kao poželjne (Törnroos et al., 2019).

Konceptualizacija zadovoljstva poslom kod nastavnika posmatra se u kontekstu generalne percepcije psihološke dobrobiti, kvaliteta života i izloženosti stresu na poslu. S tim u vezi, zadovoljstvo poslom povezano je sa odnosom sa učenicima (na primer, motivacija učenika za učenje), kolegama, upravom škole, organizacijom nastave, ali i ličnim faktorima nastavnika (na primer, emocionalna inteligencija) (Puer-tas Molero et al., 2019). Zadovoljstvo poslom generalno se definiše veoma blisko pojmu lične dobrobiti. Neposredno se može definisati kao evaluacija (pozitivna ili negativna) svog radnog okruženja (Weiss, 2002), odnosno način na koji nastavnici doživljavaju različite aspekte svog posla (Alves et al., 2021). Prema tome, iako se zadovoljstvo nastavnika poslom često povezuje sa konceptom samoefikasnosti, italijanski istraživači (Moè et al., 2010) su skrenuli pažnju da nije dovoljno „umeti” i eventualno biti svestan toga. Prevedeno na jezik nastavničke profesije, nije dovoljno da zaposleni fleksibilno primenjuju efektivne nastavničke prakse uz svest o tome i spremnost da se „nose” sa različitim zadacima koji se pred njima postavljaju pri izvođenju nastave,

već je neophodno da imaju subjektivni osećaj sreće, odnosno pozitivne emocije u vezi sa svojim profesionalnim kontekstom. Nastavnička samoeфикаsnost se definiše kao situaciono specifično uverenje o sposobnosti nastavnika da pomogne učenicima u procesu učenja i utiče na njihovo postignuće i motivaciju (Tschannen-Moran & Woolfolk Hoy, 2001). Autori se zalažu za to da je držanje nastave zapravo emocionalna praksa, da emocije utiču na oblikovanje identiteta nastavnika i prilagođavanje promenama (Hargreaves, 2005). Prema teoriji proširenja i izgradnje, pozitivne emocije proširuju repertoar mišljenja i ponašanja osobe, odnosno povećavaju količinu misli i akcija koje osoba preuzima (Fredrickson, 2001). To povratno utiče na izgradnju trajnih ličnih resursa, od fizičkih i intelektualnih do socijalnih i psiholoških.

U istraživanjima je i pre pandemije izazvana virusom COVID-19 skretana pažnja na pitanje zadovoljstva poslom kod nastavnika, te problemima na profesionalnom i ličnom planu (Molero Jurado et al., 2019; Skaalvik & Skaalvik, 2020; Puertas Molero et al., 2019). Na osnovu sistematske analize 36 naučnih radova objavljenih između 2005. i 2017. godine, u kojima se povezuje sindrom psihološkog sagorevanja na poslu i emocionalna inteligencija, ukazano je da su nastavnici izloženi povećanom nivou stresa, što se posledično odražava i na kvalitet obrazovanja, te da značajnu ulogu imaju socioemocionalne kompetencije koje doprinose da se nastavnici lakše nose sa stresom (Puertas Molero et al., 2019). Posebno, emocionalna inteligencija prepoznata je kao kapacitet koji nastavnicima pomaže da lakše regulišu svoje emocije, upravljaju ponašanjem i donose odluke na dnevnom nivou, unapređuju veštine koje su potrebne za realizaciju nastave i generalno osećanje lične dobrobiti, kao i entuzijazma i posvećenosti svojoj profesiji (Puertas Molero et al., 2019). Nisko zadovoljstvo poslom povezivano je sa drugim fenomenima koji se tiču okupacionog zdravlja nastavnika poput sagorevanja, niske samoeфикаsnosti i slabe posvećenosti poslu (Molero Jurado et al., 2019; Skaalvik & Skaalvik, 2020). Istraživački nalazi ukazuju da se pozitivne emocije više povezuju sa zadovoljstvom poslom nego negativne (Parveen & Bano, 2019). Tokom pandemije izveštava se o oko četvrtine do trećine nastavnika koji su u najvećoj meri nezadovoljni svojom profesijom, dok se kao glavni izvori nezadovoljstva izdvajaju teškoće u izvođenju onlajn nastave, ispunjavanje očekivanja menadžmenta u obrazovanju, briga o sopstvenoj deci i porodici tokom rada od kuće (Walker et al., 2020). U pozitivnopsihološkoj literaturi zadovoljstvo poslom se vidi kao rezultat profesionalne dobrobiti koja je izražena operacionalizacijom tzv. PERMA modela (Seligman, 2011). Model je testiran u obrazovanju u vezi sa zadovoljstvom nastavnika poslom, gde su se kao najuticajniji prediktori u objašnjenju zadovoljstva poslom pokazala tri domena – pozitivne emocije, interpersonalni odnosi i postignuće (Dreer, 2021).

U ovom radu predstavljamo deo istraživanja „Lični i profesionalni izazovi nastavnika osnovnih škola tokom pandemije“, koje je realizovao Centar za pozitivan razvoj dece i omladine Beograd, uz podršku istraživača sa Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Instituta za pedagoška istraživanja i Instituta za krimino-

loška i sociološka istraživanja u Beogradu. Cilj rada predstavlja sagledavanje nivoa profesionalnog zadovoljstva nastavnika tokom pandemije u Srbiji. Nastojali smo da ispitamo koliko izmenjen profesionalni kontekst usled zdravstvene krize utiče na zadovoljstvo poslom kod nastavnika u državnim osnovnim školama. Osim pola, starosti nastavnika, radnog staža i nastavničke pozicije (razredna ili predmetna nastava), ispitan je uticaj praktičnih problema u realizaciji nastave, kao i pozitivnih i negativnih indikatora lične dobrobiti na zadovoljstvo poslom nastavnika u pandemijskom obrazovanju.

2. Metod

Uzorak je činilo 817 nastavnika osnovnih škola u Srbiji (84,8% ženskog pola), starosti od 23 do 64 godine ($M = 45.56$, $SD = 9.35$). Prosečan broj godina rada u obrazovanju iznosio je 18,40 ($SD = 9.83$), u rasponu od nepune godine do 40 godina. Jedna trećina su bili nastavnici razredne nastave (34,8%), dok su dve trećine činili predmetni nastavnici. Iskustvo da u prvom polugodištu školske 2020/21. godine rade isključivo uživo imalo je 26,8% nastavnika (od kojih su 81,6% nastavnici razredne nastave), 70,9% nastavnika je radilo i uživo i onlajn, dok je samo devet nastavnika radilo isključivo onlajn.

Podaci su prikupljeni na dobrovoljnoj bazi putem onlajn upitnika, u periodu od februara do aprila 2021. godine. Nastavnici su kontaktirani posredstvom matičnih škola koje su zamoljene da im proslede upitnik uz prpratne informacije o istraživanju, kao i kontakt istraživača radi eventualnih pojašnjenja i informacija o dostupnosti rezultata istraživanja. Sve državne škole u Srbiji (bez Kosova) su kontaktirane radi učešća u studiji. Vreme koje je bilo potrebno za popunjavanje upitnika je 40 minuta.

Za ispitivanje nivoa zadovoljstva podrškom koju su nastavnici dobijali tokom zdravstvene krize od strane ministarstva, uprave škole i svojih kolega, kao i načinom na koji je bio organizovan rad u odeljenjima (nivo zadovoljstva uložnim vremenom, obimom administrativnog posla i angažovanošću učenika) korišćena je skala profesionalnog zadovoljstva nastavnika (Satisfaction Scale with the Education System; Alves et al., 2021), koja sadrži sedam ajtema ($\alpha = .80$). Kako bi se ispitalo kako se nastavnici trenutno osećaju u vezi sa profesionalnom situacijom u kojoj su se našli u odnosu na period pre pandemije zadavana je skala profesionalne dobrobiti nastavnika tokom pandemije (Perception Scale of Well-Being with the Professional Situation in Times of Pandemic; Alves et al., 2021), koja se sastoji od 12 ajtema grupisanih u tri skale. Skala pozitivnih emocija sastoji se od izjava koje idu u prilog većeg zadovoljstva nastavnika, motivisanosti i visokog vrednovanja ($\alpha = .78$), skala negativnih emocija sadrži stavke koje odražavaju veći umor, izloženost nastavnika stresu, preopterećenost, anksioznost ($\alpha = .92$), dok skala teškoća u izvođenju nastave meri eventualne probleme koje nastavnici imaju u realizovanju učenja na daljinu, korišćenju digitalnih platformi, evaluiranju rada učenika i drugo ($\alpha = .83$).

Podaci su obrađeni putem programa SPSS, verzija 20. U obradi podataka kori-

šćena je deskriptivna statistika, korelaciona i regresiona analiza.

3. Rezultati istraživanja

Vrednosti interkorelacija ispitivanih dimenzija, date u tabeli 2, ukazuju na postojanje povezanosti profesionalnog zadovoljstva nastavnika sa svim analiziranim varijablama, izuzev radnog staža.

Tabela 1. Interkorelacije ispitivanih dimenzija

Dimenzije	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Pol	-							
2. Starost	.073*	-						
3. Radni staž	.106**	.872**	-					
4. Radno mesto	-.146**	-.234**	-.356**	-				
5. Zadovoljstvo poslom	-.074*	-.070*	-.065	-.154**	-			
6. Pozitivne emocije	-.105**	-.096**	-.070*	-.107**	.484**	-		
7. Negativne emocije	.207**	.072*	.103**	.009	-.502**	-.604**	-	
8. Teškoće u realizaciji nastave	.074*	.181**	.192**	-.042	-.379**	-.377**	.401**	-

* $p < .05$, ** $p < .01$

Doprinos ovih varijabli u predikciji profesionalnog zadovoljstva nastavnika prikazan je u tabeli 2. Ostvaren doprinos u objašnjenju zadovoljstva poslom nastavnika tokom pandemije iznosi 35%.

Tabela 2. Doprinos pola nastavnika, starosti, radnog staža u obrazovanju, pozitivnog i negativnog afekta i teškoća u izvođenju nastave u predikciji profesionalnog zadovoljstva nastavnika tokom pandemije

Kriterijum	Procenat objašnjene varijanse			Statistika promene		
	R	R^2	Adj. R^2	R^2	F	p
Zadovoljstvo poslom	.592	.351	.344	.585	57.677	<.001

Napomena. Sve regresione funkcije su značajne na nivou $p < .001$

U tabeli 3 predstavljene su karakteristike prediktora. Svi aspekti profesionalne dobrobiti, uključujući i poziciju učitelja/nastavnika, statistički značajno utiču na zadovoljstvo nastavnika poslom tokom pandemije. Pokazalo se da su nastavnici razredne nastave bili zadovoljniji poslom tokom pandemije u odnosu na predmetne

nastavnike. Što su nastavnici imali pozitivniji subjektivni doživljaj lične dobrobiti, to su bili zadovoljniji i odnosom sa svim akterima obrazovnog sistema tokom pandemije, od nadležnog ministarstva do učenika. Nastavnici koji su imali teškoće u realizaciji nastave, osećali da su preopterećeni i pod stresom bili su manje zadovoljni profesionalnim kontekstom za vreme pandemije.

Tabela 3: Karakteristike prediktora zadovoljstva nastavnika poslom tokom pandemije

Kriterijum	Zadovoljstvo poslom		
	<i>b</i>	<i>SE</i>	<i>p</i>
Pol	.004	.061	.961
Starost	.003	.005	.442
Radni staž	-.049	.005	.884
Radno mesto	-.164***	.050	p<.001
Pozitivne emocije	.227***	.034	p<.001
Negativne emocije	-.292***	.034	p<.001
Teškoće u realizaciji nastave	-.171***	.029	p<.001

4. Diskusija

Rezultati istraživanja pružaju potvrdu određenju pojma zadovoljstva poslom od koga se pošlo u ovom istraživanju. Prema tome, način na koji srpski nastavnici osnovnih škola doživljavaju različite aspekte svog posla (od odnosa sa učenicima, njihove motivisanosti, preko odnosa sa kolegama i podrške od strane menadžmenta u obrazovanju), zavisi ne samo od toga koliko uspevaju da izađu na kraj sa promenama koje odražavaju „potrebe posla”, tj. realizaciju nastave u izmenjenim okolnostima, već i od toga kako se osećaju u profesionalnom kontekstu. Relevantnim za zadovoljstvo poslom su se pokazale i pozitivne i negativne emocije. Rezultati o povezanosti zadovoljstva poslom kod nastavnika sa samoeфикасношću i pozitivnim emocijama potvrdu nalaze na populacijama nastavnika širom sveta, na primer, Nemačka (Dreer, 2021), Portugalija (Alves et al., 2021), Italija (Moè et al., 2010), Kina (McInerney et al., 2018).

Iako su pol i starost nastavnika povezani sa zadovoljstvom poslom, nisu se pokazali značajnim prediktorima u regresionom modelu. Nastavnice su se pokazale kao zadovoljnije poslom u pandemijskim uslovima, kako je utvrđeno i u drugim studijama (Alves et al., 2021; Toropova et al., 2021). Pomenuti nalaz može biti objašnjen iz sociološke perspektive viđenja nastavničke profesije kao prevashodno namenjene ženama, koje se tradicionalno prepoznaju kao okrenute brizi, nezi, vaspitanju i obrazovanju. Ipak, treba biti oprezan u tumačenju postojećeg nalaza s obzirom da autori nalaze da su rezultati istraživanja po ovom pitanju prilično podeljeni, sa pretpostavkom da to može biti u vezi sa razlikama u operacionalizaciji konstrukta zadovoljstva poslom (Toropova et al., 2021). Rezultat da mlađi nastavnici prijavljuju veće zado-

voljstvo poslom u odnosu na starije kolege nalazi podršku u drugim istraživanjima (Alves et al., 2021). U interpretaciji ovog rezultata može pomoći nalaz da je zadovoljstvo poslom kod mlađih nastavnika prevashodno intrinzičke prirode, dok je kod onih starijih ekstrinzične (Lowther et al., 1985). S obzirom na manjak resursa ili bar njihovu manju dostupnost u pandemijskom obrazovanju, mlađi nastavnici se češće oslanjaju na svoje lične kapacitete. Radni staž se nije pokazao značajnim u pogledu povezanosti sa zadovoljstvom poslom, što je konstatovano i u drugim istraživanjima (Topchyan & Woehler, 2020).

Zanimljiv nalaz je i da su nastavnici razredne nastave bili zadovoljniji poslom u odnosu na nastavnike predmetne nastave, što nije redak nalaz i u drugim studijama (Alves et al., 2021; Puertas Molero et al., 2019). Rezultati istraživanja upućuju da su najzadovoljniji upravo nastavnici koji rade u predškolskom obrazovanju, a najmanje zadovoljni oni koji rade u srednjoškolskom obrazovanju, koji su okarakterisani i kao edukatori sa najmanjim socioemocionalnim kapacitetom (Ashraf et al., 2017). Nastavnici razredne nastave su zadovoljniji poslom, ispoljavaju manje problema u regulaciji stresa i ređe imaju probleme psihološkog sagorevanja u odnosu na predmetne nastavnike. Pokazalo se da su predmetni nastavnici izloženiji većem psihološkom sagorevanju u finskim osnovnim školama, čak više nego što su to specijalni pedagozi (Saloviita & Pakarinen, 2021). Kao objašnjenje za veće profesionalno zadovoljstvo nastavnika razredne nastave u odnosu na nastavnike predmetne nastave, može poslužiti veći nivo stabilnosti u profesionalnom okruženju uz pretpostavku da kontinuiran rad sa manjom grupom učenika čini da odnosi između nastavnika i učenika budu bolji (Milatz et al., 2015).

Istraživački rezultati skreću pažnju na značaj proučavanja lične i profesionalne dobrobiti nastavnika za razumevanje zadovoljstva poslom, posebno u pandemijskim uslovima, gde je potreba za prilagođavanjem promenama veća. Ograničenja istraživanja prepoznajemo: u ravni odabira adekvatnih varijabli pri nacrtu istraživačkog modela, gde budućim istraživačima preporučujemo uključivanje varijabli koje bi merile lični psihološki kapital nastavnika (na primer, emocionalnu inteligenciju) i interpersonalne odnose sa drugim akterima obrazovno-vaspitnog sistema; i baziranosti rezultata samo na perspektivi nastavnika (poželjno bi bilo uključiti i perspektivu učenika).

Literatura

- Alves, R., Lopes, T., & Precioso, J. (2021). Teachers' well-being in times of COVID-19 pandemic: Factors that explain professional well-being. *IJERI: International Journal of Educational Research and Innovation*, (15), 203–217. <https://doi.org/10.46661/ijeri.5120>
- Ashraf, H., Hosseinnia, M., & Domsy, J. G. (2017). EFL teachers' commitment to professional ethics and their emotional intelligence: A relationship study.

- Cogent Education*, 4(1), Article 1298188. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2017.1298188>
- Bakker, A. B., & Demerouti, E. (2014). Job demands-resources theory. In P. Y. Chen & C. L. Cooper (Eds.), *Wellbeing: A complete reference guide, Volume III, Work and wellbeing* (pp. 37–64). Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118539415.wbwell019>
- Chitra, A. (2020). Study on impact of occupational stress on job satisfaction of teachers during Covid 19 pandemic period. *Global Development Review*, 4(2), 52–62.
- Day, C., Fried, R. L., Patrick, B. C., Hisley, J., Kempler, T., & College, G. (2000). “What’s everybody so excited about?”: The effects of teacher enthusiasm on student intrinsic motivation and vitality. *Journal of Experimental Education*, 68(3), 217–236. <https://doi.org/10.1080/00220970009600093>
- Dicke, T., Marsh, H. W., Parker, P. D., Guo, J., Riley, P., & Waldeyer, J. (2020). Job satisfaction of teachers and their principals in relation to climate and student achievement. *Journal of Educational Psychology*, 112(5), 1061–1073. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/edu0000409>
- Dreer, B. (2021). Teachers’ well-being and job satisfaction: the important role of positive emotions in the workplace. *Educational Studies*. <https://doi.org/10.1080/03055698.2021.1940872>
- Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: the broaden-and-build theory of positive emotions. *American psychologist*, 56(3), 218–226. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.218>
- Hargreaves, A. (2005). Educational change takes ages: life, career and generational factors in teachers’ emotional responses to educational change. *Teaching and Teacher Education*, 21(8), 967–983. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2005.06.007>
- Jones, A. L., & Kessler, M. A. (2020). Teachers’ emotion and identity work during pandemic. *Frontiers in Education*, 5, Article 583775. <https://doi.org/10.3389/educ.2020.583775>
- Jošić, S., Đerić, I., & Ševa, N. (2021, May 13–16). *Learning dynamics during COVID-19 pandemic: High-school students in Serbia*. [Conference presentation abstract]. XXVII Scientific Conference: Empirical Studies in Psychology, Belgrade, Serbia. http://empirijskaistrazivanja.org/wp-content/uploads/2021/05/KNJIGA-REZIMEA-2021_f.pdf
- Lowther, M. A., Gill, S. J., & Coppard, L. C. (1985). Age and the determinants of teacher job satisfaction. *The Gerontologist*, 25(5), 520–525. <https://doi.org/10.1093/geront/25.5.520>
- McInerney, D. M., Korpershoek, H., Wang, H., & Morin, A. J. (2018). Teachers’ occupational attributes and their psychological wellbeing, job satisfaction, occu-

- pational self-concept and quitting intentions. *Teaching and Teacher Education*, 71, 145–158. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2017.12.020>
- Milatz, A., Lüftenegger, M., & Schober, B. (2015). Teachers' relationship closeness with students as a resource for teacher wellbeing: A response surface analytical approach. *Frontiers in Psychology*, 6, Article 1949. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01949>
- Moè, A., Pazzaglia, F., & Ronconi, L. (2010). When being able is not enough. The combined value of positive affect and self-efficacy for job satisfaction in teaching. *Teaching and Teacher Education*, 26(5), 1145–1153. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2010.02.010>
- Molero Jurado, M. D. M., Pérez-Fuentes, M. D. C., Atria, L., Oropesa Ruiz, N. F., & Gázquez Linares, J. J. (2019). Burnout, perceived efficacy, and job satisfaction: Perception of the educational context in high school teachers. *BioMed Research International*, 2019, Article 1021408. <https://doi.org/10.1155/2019/1021408>
- Parveen, H., & Bano, M. (2019). Relationship between teachers' stress and job satisfaction: Moderating role of teachers' emotions. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 34(2), 353–366. <https://doi.org/10.33824/PJPR.2019.34.2.19>
- Puertas Molero, P., Zurita Ortega, F., Ubago Jiménez, J. L., & González Valero, G. (2019). Influence of emotional intelligence and burnout syndrome on teachers well-being: A systematic review. *Social Sciences*, 8(6), Article 185. <https://doi.org/10.3390/socsci8060185>
- Saloviita, T., & Pakarinen, E. (2021). Teacher burnout explained: teacher-, student-, and organisation-level variables. *Teaching and Teacher Education*, 97, Article 103221. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2020.103221>
- Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being*. Free Press.
- Skaalvik, E. M., & Skaalvik, S. (2020). Teacher burnout: Relations between dimensions of burnout, perceived school context, job satisfaction and motivation for teaching. A longitudinal study. *Teachers and Teaching*, 26(7-8), 602–616. <https://doi.org/10.1080/13540602.2021.1913404>
- Topchyan, R., & Woehler, C. (2021). Do teacher status, gender, and years of teaching experience impact job satisfaction and work engagement?. *Education and Urban Society*, 53(2), 119–145. <https://doi.org/10.1177%2F0013124520926161>
- Törnroos, M., Jokela, M., & Hakulinen, C. (2019). The relationship between personality and job satisfaction across occupations. *Personality and individual differences*, 145, 82–88. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.03.027>
- Toropova, A., Myrberg, E., & Johansson, S. (2021). Teacher job satisfaction: The importance of school working conditions and teacher characteristics. *Educational Review*, 73(1), 71–97. <https://doi.org/10.1080/00131911.2019.1705247>

- Tschannen-Moran, M., & Woolfolk Hoy, A. (2001). Teacher efficacy: capturing an elusive construct. *Teaching and Teacher Education*, 17(7), 783–805. [https://doi.org/10.1016/S0742-051X\(01\)00036-1](https://doi.org/10.1016/S0742-051X(01)00036-1)
- Walker, M., Sharp, C., & Sims, D. (2020). *Schools' responses to COVID-19: Job satisfaction and workload of teachers and senior leaders*. National Foundation for Educational Research.
- Weiss, H. M. (2002). Deconstructing job satisfaction: Separating evaluations, beliefs and affective experiences. *Human Resource Management Review*, 12(2), 173–194. [https://doi.org/10.1016/S1053-4822\(02\)00045-1](https://doi.org/10.1016/S1053-4822(02)00045-1)

Job satisfaction of primary school teachers during the pandemic

Marina Kovačević-Lepojević, Branislava Popović-Čitić

Abstract. Recognizing the specifics of pandemic education, which posed numerous challenges to teachers in terms of achieving educational goals, a study was conducted with the aim of assessing professional satisfaction of school teachers during the pandemic in Serbia. On a sample of 817 teachers, using the Satisfaction Scale with the Education System and the Perception Scale of Well-Being with the Professional Situation in the Times of Pandemic, it was analyzed the extent to which the professional context, changed due to the health crisis, affects job satisfaction among teachers in state primary schools in Serbia. In addition to gender, age of teachers, work experience and teaching position, the impact of practical problems in the implementation of teaching, as well as positive and negative indicators of personal well-being on job satisfaction of teachers in pandemic education was examined. The results showed that primary school teachers were more satisfied with their work during the pandemic than subject teachers. Higher levels of professional satisfaction were recorded for both younger and female teachers. On the other hand, those teachers who had difficulties in teaching, felt overwhelmed and under stress were less satisfied with the professional context during the pandemic.

Keywords: job satisfaction, pandemic education, primary school